

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อสำรวจผลการทำงานของบัณฑิต แผนกวิชา
บรรณารักษศาสตร์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยรามคำแหง ว่าได้นำความรู้ และประสบการณ์จากการฝึก
งานห้องสมุดไปใช้ในการปฏิบัติงานเพียงใด เพื่อสำรวจการทำงานภายหลังจากสำเร็จ
การศึกษาของบัณฑิต โดยเฉพาะผู้ที่ทำงานห้องสมุด ลักษณะและชนิดของงานสถานภาพ
ในการทำงาน ปัญหา และอุปสรรคตลอดจนความต้องการในการทำงาน และรวบรวม
ข้อคิดเห็นกับข้อเสนอแนะของบัณฑิตต่อแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ เพื่อใช้เป็นแนวทาง
ในการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตบัณฑิตแผนกบรรณารักษศาสตร์ในโอกาสต่อไป

ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสิ้น 491 คนเป็นบัณฑิตที่สำเร็จ
การศึกษาแผนกบรรณารักษศาสตร์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ปีการศึกษา 2502
ถึง 2517 จำนวน 250 คน¹ บัณฑิตมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ปีการศึกษา 2508 ถึง
2517 จำนวน 142 คน บัณฑิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2513 ถึง 2517
จำนวน 75 คน และมหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา 2517 จำนวน 26 คน แบบ
สอบถามมีลักษณะคำถามทั้งแบบกำหนดคำตอบ และเปิดโอกาสให้เลือกตอบโดยเสรี
แบ่งเป็น 4 ตอน ครอบคลุมเนื้อหาสาระของขอบเขตที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์อย่าง
เพียงพอ ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างประชากรโดยทางไปรษณีย์หรือนำส่ง
ด้วยตนเอง แล้วแต่กรณี ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาจากบัณฑิต 274 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ
55.19 ของจำนวนแบบสอบถามที่ส่งไปทั้งหมด

¹ บัณฑิตถึงแก่กรรม 2 คน จึงเหลือบัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพียง 248 คน

สรุปผลการวิจัย

ก. สถานภาพส่วนตัวและการทำงานของบัณฑิต

1. บัณฑิตส่วนใหญ่เป็นหญิงโสด มีอายุเฉลี่ย 28.72 ปี ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 4.75 ปี
2. จำนวนสูงสุดร้อยละ 78.10 ของผู้ตอบแบบสอบถาม คือบัณฑิตผู้ทำงานในท้องสมุด ซึ่งอาจอยู่ในตำแหน่งบรรณารักษ์หรือตำแหน่งที่เรียกชื่อเป็นอย่างอื่น
3. การทำงานภายหลังจากจบการศึกษาแล้วบัณฑิตจำนวนสูงสุดร้อยละ 57.94 ของทุกมหาวิทยาลัย ดำรงตำแหน่งบรรณารักษ์ จำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 0.47 ของทุกมหาวิทยาลัย ตำแหน่งสำคัญ ๆ ในการทำงานท้องสมุด เช่น ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ผู้อำนวยการสำนักหอสมุด ผู้ช่วยหัวหน้ากองท้องสมุด หัวหน้าท้องสมุดคณะ หัวหน้าภาควิชาตำแหน่งงานของบัณฑิตส่วนใหญ่เป็นตำแหน่งราชการ
4. บัณฑิตจำนวนสูงสุดร้อยละ 58.41 ของทุกมหาวิทยาลัย ทำงานในท้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย มีเฉพาะบัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเพียงคนเดียวที่ทำงานในหอจดหมายเหตุ
5. บัณฑิตจำนวนสูงสุดร้อยละ 43.20 และ 57.14 ของทุกมหาวิทยาลัย ที่ปฏิบัติงานในท้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย และท้องสมุดประชาชน ทำงานด้านบริการตอบคำถาม บัณฑิตจำนวนสูงสุดร้อยละ 52.17 ของทุกมหาวิทยาลัยที่ปฏิบัติงานในท้องสมุดเฉพาะทำงานด้านการจัดหมู่หนังสือและทำบัตรรายการ
6. บัณฑิตจำนวนสูงสุดร้อยละ 73.08 ของบัณฑิตที่ปฏิบัติงานในท้องสมุดโรงเรียนทำงานท้องสมุดทุกหน้าที่
6. บัณฑิตส่วนใหญ่ร้อยละ 76.64 พอใจในการประกอบอาชีพบรรณารักษ์ในปัจจุบัน

ข. ประสิทธิภาพ การฝึกงานห้องสมุดในระหว่างศึกษา ในระดับปริญญาตรี

1. บัณฑิตจำนวนสูงสุดร้อยละ 61.31 ของทุกมหาวิทยาลัย ทั้งผู้ทำงานห้องสมุด และทำงานอื่น ฝึกงานในหอสมุดกลางของมหาวิทยาลัย ร้อยละ 10.94 ฝึกงานในห้องสมุดของสถาบันต่าง ๆ

2. บัณฑิตจำนวนสูงสุดร้อยละ 69.37 ของทุกมหาวิทยาลัยที่ทำงานห้องสมุดและทำงานอื่น ตอบว่าห้องสมุดที่ไปฝึกงานมีอุปกรณ์ ฝีมือ และเครื่องอำนวยความสะดวกในการฝึกงานอย่างเพียงพอ บัณฑิตผู้ทำงานห้องสมุดจำนวนน้อยที่สุด 1 คน ตอบว่า ห้องสมุดที่ไปฝึกงานมีเครื่องมือไม่ทันสมัย และสถานที่ฝึกงานไม่เป็นสัดส่วน

3. บัณฑิตจำนวนสูงสุดร้อยละ 79.09 ของทุกมหาวิทยาลัยที่ทำงานในห้องสมุด และทำงานอื่น ตอบว่า ผู้ควบคุมการฝึกให้คำอธิบายก่อนลงมือฝึกโดยอธิบายแต่ละเรื่องเป็นตอน ๆ ไป

4. บัณฑิตทุกมหาวิทยาลัยร้อยละ 52.56 ผู้ทำงานห้องสมุดและทำงานอื่น ใช้ประสิทธิภาพการฝึกงานห้องสมุดในการปฏิบัติงาน

5. ในกรณีฝึกงานนอกสถานที่ บัณฑิตผู้ทำงานห้องสมุดส่วนใหญ่ร้อยละ 32.85 ต้องการให้อาจารย์ออกไปติดตามผลการฝึกงาน แต่ปรากฏว่าบัณฑิตจำนวนสูงสุดร้อยละ 45.26 ของทุกมหาวิทยาลัยที่ทำงานในห้องสมุดและทำงานอื่นตอบว่าไม่มีอาจารย์จากแผนกวิชาออกไปติดตามผลการฝึกงานเลย

6. บัณฑิตจำนวนสูงสุดร้อยละ 22.63 ของทุกมหาวิทยาลัยที่ทำงานห้องสมุด และทำงานอื่นต้องการให้อาจารย์ออกไปติดตามผลการฝึกงานทุกสัปดาห์ บัณฑิตผู้ทำงานห้องสมุดจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 1.09 ต้องการให้อาจารย์ออกไปติดตามผลเดือนละ 2 ครั้ง

7. บัณฑิตจำนวนสูงสุดร้อยละ 50.36 ของทุกมหาวิทยาลัยที่ทำงานห้องสมุดและทำงานอื่น ตอบว่า มีการวัดผลการฝึกงานเป็นประจำ บัณฑิตจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 4.38 ตอบว่าไม่มีการวัดผลการฝึกงานเลย

8. บัณฑิตจำนวนสูงสุดร้อยละ 81.38 ของทุกมหาวิทยาลัยที่ทำงาน หองสมุดและทำงานอื่น ตอบว่า วิธีการวัดผลที่ใช้ คือ การเขียนรายงานการฝึกงาน บัณฑิตผู้ทำงานหองสมุดจำนวนน้อยที่สุด 1 คน เห็นว่าควรให้มีการสัมภาษณ์ถึงปัญหา การฝึกงาน บัณฑิตผู้ทำงานอื่นจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 0.73 มีรายงานจากผู้ควบคุมการฝึก

9. บัณฑิตจำนวนสูงสุดร้อยละ 88.68 ของทุกมหาวิทยาลัยที่ทำงานใน หองสมุดและทำงานอื่น ตอบว่าการอภิปรายปัญหาเป็นสิ่งจำเป็น และจากคำตอบของ บัณฑิตทุกมหาวิทยาลัย จำนวนสูงสุด ร้อยละ 40.15 ของผู้ทำงานหองสมุดและทำงาน อื่น ตอบว่าหลังจากการฝึกงานแล้วมีการอภิปรายปัญหาร่วมกับอาจารย์และเพื่อนในขณะ ที่ ร้อยละ 37.96 ของทั้ง 2 กลุ่ม ตอบว่าไม่มีการอภิปรายปัญหาหลังการฝึกงาน

10. ภายหลังจากจบการฝึกงานแล้ว บัณฑิตทุกมหาวิทยาลัยที่ทำงานหองสมุด และทำงานอื่นโดยเฉลี่ย พอใจผลการฝึกงานมาก

11. บัณฑิตจำนวนสูงสุดร้อยละ 36.13 ของทุกมหาวิทยาลัยที่ทำงาน หองสมุดและทำงานอื่น ตอบว่าระยะเวลาในการฝึกงานน้อยไป บัณฑิตจำนวนน้อยที่สุด 1 คน ร้อยละ 0.36 ของผู้ทำงานหองสมุดตอบว่า ควรฝึกงานหองสมุดหลาย ๆ ประเภท

12. การนำความรู้จากการฝึกงานหองสมุดไปใช้ในการปฏิบัติงาน บัณฑิตทุกมหาวิทยาลัยที่ทำงานหองสมุดและทำงานอื่น มีความเห็นโดยเฉลี่ยว่างานเทคนิค และงานบริการ ฝึกงานและนำไปใช้ในการปฏิบัติงานระดับปานกลาง งานบริการอื่น ๆ โดยเฉลี่ยฝึกงานและนำไปปฏิบัติน้อย

โดยเฉลี่ยบัณฑิตเห็นว่าการฝึกงานมีส่วนช่วยในการปฏิบัติงานใน ระดับปานกลาง

13. บัณฑิตจำนวนสูงสุดร้อยละ 29.20 ของผู้ทำงานหองสมุดทุก มหาวิทยาลัย ตอบว่า การนำความรู้จากการฝึกงานหองสมุดไปใช้ได้น้อยหรือไม่ได้ เลยนั้น เนื่องจากได้ฝึกงานหองสมุดที่มีความพร้อมแล้ว แต่ต้องมาทำงานหองสมุด ที่มีปัญหา มาก บัณฑิตจำนวนสูงสุดร้อยละ 3.32 ของผู้ทำงานอื่น ตอบว่าเป็นเพราะ

งานที่ฝึกไม่เกี่ยวข้อง และไม่เป็นประโยชน์ต่องานที่ทำในปัจจุบัน บัณฑิตจำนวนน้อยที่สุด ร้อยละ 4.74 ของบัณฑิตทุกมหาวิทยาลัยที่ทำงานห้องสมุดและทำงานอื่น ทอบว่า เพราะขาดความร่วมมือจากบุคลากรของห้องสมุดที่ฝึกงาน

14. เกี่ยวกับปัญหาในการปฏิบัติงานห้องสมุดนั้น บัณฑิตจำนวนสูงสุด ร้อยละ 31.31 ของทุกมหาวิทยาลัย ประสบปัญหาด้านการจัดหมู่หนังสือและทำบัตรรายการ บัณฑิตจำนวนน้อยที่สุด ร้อยละ 0.47 มีปัญหาทางด้านการทำสาระสังเขป

เมื่อมีปัญหาในการฝึกงาน บัณฑิตจำนวนสูงสุด ร้อยละ 56.57 ของทุกมหาวิทยาลัยที่ทำงานห้องสมุดและทำงานอื่น ทอบว่าปรึกษาเพื่อน จำนวนน้อยที่สุด ร้อยละ 1.46 ของผู้ทำงานห้องสมุดไปสถานที่เคยฝึกงาน จำนวนน้อยที่สุด ร้อยละ 1.82 ของผู้ทำงานอื่นไปสถาบันศึกษา

15. การไปติดต่อกับสถานที่เคยฝึกงาน บัณฑิตจำนวนสูงสุด ร้อยละ 34.67 ของผู้ทำงานห้องสมุดทุกมหาวิทยาลัย ทอบว่าเคยไปสถานที่ฝึกงาน ส่วนบัณฑิตผู้ทำงานอื่น เพียงร้อยละ 2.57 ของทุกมหาวิทยาลัยเคยไปสถานที่ฝึกงาน บัณฑิตจำนวนสูงสุด ร้อยละ 17.88 ของบัณฑิตผู้ทำงานห้องสมุดทุกมหาวิทยาลัยไปสถานที่ฝึกงานเพื่อไปขอคำปรึกษา จำนวนสูงสุด ร้อยละ 1.46 ของบัณฑิตผู้ทำงานอื่นทุกมหาวิทยาลัยไปชมห้องสมุด จำนวนน้อยที่สุด ร้อยละ 2.19 ของบัณฑิตผู้ทำงานห้องสมุดไปใช้เอกสารและคู่มือจำนวนน้อยที่สุด ร้อยละ 0.73 ของผู้ทำงานอื่นไปเยี่ยมผู้ฝึกอบรมและไปขอความร่วมมือ

ระยะเวลาการไปติดต่อกับสถานที่ฝึกงาน บัณฑิตจำนวนสูงสุด ร้อยละ 25.55 ของทุกมหาวิทยาลัย ที่ทำงานห้องสมุดไปสถานที่ฝึกงานไม่แน่นอนแล้วแต่โอกาสจะอำนวยให้ จำนวนสูงสุด ร้อยละ 3.65 ของผู้ทำงานอื่นไม่เคยไปสถานที่ฝึกงานเลย

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการฝึกงานห้องสมุด

1. บัณฑิตจำนวนสูงสุดร้อยละ 81.75 ของมหาวิทยาลัยที่ทำงานห้องสมุดและทำงานอื่น ให้ความเห็นว่า การฝึกงานควรบังคับในหลักสูตร
2. บัณฑิตจำนวนสูงสุดร้อยละ 83.78 ของมหาวิทยาลัยที่ทำงานห้องสมุดและทำงานอื่น เห็นว่าควรให้มีการฝึกงานทั้งภายในและภายนอกสถานที่
3. บัณฑิตร้อยละ 41.97 ของมหาวิทยาลัยที่ทำงานในห้องสมุดและทำงานอื่น มีความเห็นว่าห้องสมุดที่จะส่งนิสิตนักศึกษาออกไปฝึกงานนั้น ควรเป็นห้องสมุดประเภทต่าง ๆ ที่สถาบันคัดเลือกแล้วว่าคือ
4. คะแนนในการฝึกงานนั้น บัณฑิตจำนวนสูงสุดร้อยละ 45.61 ของมหาวิทยาลัยที่ทำงานห้องสมุดและทำงานอื่น มีความเห็นว่าควรมีคะแนนเป็น 2 เท่าของวิชาอื่น

ข้อเสนอแนะที่ได้จากแบบสอบถาม

1. ควรกำหนดเวลาการฝึกงาน 1 ภาค การศึกษา
2. ควรให้ฝึกงานห้องสมุดหลาย ๆ ประเภท
3. การฝึกงานควรจัดให้มีทั้งภายในและภายนอกสถานที่
4. ห้องสมุดที่ส่งนิสิตออกไปฝึกงานควร เลือกห้องสมุดที่เป็นแบบอย่างที่ดีและมีความพร้อมทั้งค่านบุคลากรและเวลา
5. เมื่อเสร็จสิ้นการฝึกงานควรจัดให้มีการสัมมนา เพื่อแลกเปลี่ยนปัญหาและประสบการณ์ที่ได้รับในการฝึกงาน

อภิปรายผล

1. การที่บัณฑิตมหาวิทยาลัย ทำงานในห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย เป็นส่วนใหญ่ แสดงว่าการทำงานในห้องสมุดคงกล่าวมีสถานภาพทางสังคมดีกว่าการทำงานในห้องสมุดประเภทอื่น

2. บัณฑิตทุกมหาวิทยาลัยที่ทำงานในหอสมุดประเภทต่าง ๆ มักจะได้ทำงานเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง แต่บัณฑิตที่ปฏิบัติงานในหอสมุดโรงเรียนส่วนใหญ่ของทำงานหอสมุดทุกหน้าที่ แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนมีบรรณารักษ์ และเจ้าหน้าที่หอสมุดไม่เพียงพอ

3. เกี่ยวกับการฝึกงานนอกสถานทีนั้น จากการวิจัยพบว่า มีอาจารย์จากแผนกวิชาออกไปติดตามผลน้อย หรือไม่ได้ไปเลยนั้นแสดงให้เห็นว่า จำนวนอาจารย์ในแผนกวิชาไม่เพียงพอ หรืออาจเป็นเพราะหอสมุดที่ส่งนิสิตนักศึกษาออกไปฝึกงานนั้นอยู่ไกลเกินไปก็ได้

4. ในการปฏิบัติงานนั้น บัณฑิตส่วนใหญ่ประสบปัญหาการจัดหมู่หนังสือและทำบัตรรายการ แสดงให้เห็นว่าระบบการจัดหมู่หนังสือในหอสมุดต่าง ๆ เริ่มเปลี่ยนเป็นระบบใหม่ ประกอบกับจำนวนหนังสือในแต่ละหอสมุดนับวันแต่จะเพิ่มขึ้น แต่จำนวนบรรณารักษ์ยังมีเท่าเดิม จึงไม่เพียงพอกับงานในหอสมุด

5. คะแนนในการฝึกงานนั้น จากการวิจัยพบว่าบัณฑิตส่วนใหญ่ต้องการให้เพิ่มคะแนนการฝึกงานเป็น 2 เท่าของวิชาอื่น แสดงให้เห็นว่าการฝึกงานเป็นสิ่งสำคัญที่แผนกวิชาและผู้บริหารจะควรจะได้ตระหนักถึงเรื่องนี้

อนึ่งจากข้อเสนอแนะของบัณฑิตเห็นว่าควรให้ขยายเวลาการฝึกงานให้มากขึ้น เป็นเพราะการฝึกงานหอสมุดนั้นจำเป็นจะต้องใช้เวลาพอสมควร เพื่อให้ผู้ฝึกมีความรู้ความเข้าใจและมีโอกาสนำทฤษฎีที่เรียนมาใช้ในการฝึกงาน การฝึกงานนั้นจึงจะเป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพต่อไป

ข้อเสนอแนะ ของผู้วิจัย

1. การฝึกงานหอสมุด ของแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ นั้นแตกต่างกันไม่เป็นแบบแผนเดียวกัน ฉะนั้นเพื่อให้การจัดการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ได้มาตรฐานเป็นแบบเดียวกัน แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์จึงน่าจะ

ปรับปรุงการดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน ซึ่งในเรื่องนี้ตรงกับผลการวิจัยของ กุณฑรัตน์ สุวรรณรัตน์¹ ที่ว่าแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ควรปรับปรุงการดำเนินงานของตนให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล สำหรับการจัดการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ สหพันธ์สากลแห่งสมาคมห้องสมุด (Standing Advisory Committee of the IFLA section of Library Schools) จัดทำขึ้น

2. จากการวิจัยพบว่า บัณฑิตทุกมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ ทำงานในห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย ทั้งนี้เพราะมีสถานภาพทางสังคมดีกว่าในการทำงานในห้องสมุดประเภทอื่น ดังนั้นผู้บริหารงานในระดับสูงรวมทั้งผู้ปฏิบัติงานในห้องสมุดอื่นๆ ควรจะไตร่ตรองมือถือน เพื่อยกระดับการทำงานในห้องสมุดให้ดีขึ้น

อนึ่ง ในการสำรวจพบว่า บัณฑิตที่ปฏิบัติงานในห้องสมุดโรงเรียนส่วนใหญ่ ต้องทำงานห้องสมุดทุกหน้าทีนั้น ผู้บริหารการศึกษาในโรงเรียนและในระดับกระทรวง ก็ตาม ควรไตร่ตรองถึงความสำคัญในเรื่องนี้ และเพื่อให้การศึกษาระดับพื้นฐานของชาติมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จึงน่าจะเพิ่มอัตราบรรณารักษ์และบุคลากรในห้องสมุดโรงเรียนให้มากขึ้น เพื่อบรรณารักษ์จะได้ใช้เวลาในการปฏิบัติงานในห้องสมุด ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. จากการวิจัยพบว่า ในการฝึกงานนอกสถานที่แทบจะไม่มีอาจารย์ออกไปติดตามผลการฝึกงานเลยนั้น เนื่องจากอาจารย์ผู้สอนมีจำนวนน้อยและมีงานที่รับผิดชอบมากไม่มีเวลาออกไปติดตามผลการฝึกงานแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ควรจะได้แก้ปัญหานี้ด้วยการเพิ่มจำนวนอาจารย์ให้มากขึ้น และควรจะได้มีค่าตอบแทนในการออกไปติดตามผลการฝึกงาน เหมือนกับการไปราชการในกรณีอื่น ๆ เมื่อจำเป็นจะต้องเดินทางไปดูการฝึกงานไกล ๆ

---

¹กุณฑรัตน์ สุวรรณรัตน์, "การศึกษาข้อได้เปรียบและเสียเปรียบในการรับผิดชอบงานห้องสมุดของอาจารย์วิชาบรรณารักษศาสตร์ในมหาวิทยาลัยในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519) , หน้า 110.

๔. การสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์บางวิชา เช่นการจัดหมู่หนังสือ และทำบัตรรายการควรจะได้ปรับปรุงเสียใหม่ให้เหมาะกับความต้องการของห้องสมุดต่าง ๆ ในปัจจุบัน เพราะจากการวิจัยพบว่าบัณฑิตส่วนใหญ่ประสบปัญหาทางด้านการจัดหมู่หนังสือ และทำบัตรรายการ สาเหตุหนึ่งก็คือ ปัจจุบันห้องสมุดต่าง ๆ กำลังเปลี่ยนแปลงไปใช้ระบบใหม่ เนื่องจากห้องสมุดมีหนังสือเพิ่มมากขึ้น หรือมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรการเรียนใหม่

5. จากการวิจัยพบว่า บัณฑิตส่วนใหญ่ทุกมหาวิทยาลัยเสนอให้ เพิ่มคะแนนการฝึกงานเป็น 2 เท่าของวิชาอื่น ดังนั้น แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ควรจะได้พิจารณาเรื่องนี้ด้วย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

1. เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการสำรวจบัณฑิตแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ ตั้งแต่เริ่มเปิดสอนในระดับปริญญาตรี ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยรามคำแหง จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2517 ดังนั้นในการวิจัยในครั้งต่อไปควรจะได้มีการสำรวจในระดับอื่น ๆ อีก เช่นในระดับปริญญาโท หรืออนุปริญญา ซึ่งขณะนี้กำลังเปิดสอนอยู่ในวิทยาลัยครูต่าง ๆ เพื่อจะได้เห็นสภาพการฝึกงานห้องสมุดเด่นชัดยิ่งขึ้น และจะเป็นแนวทางในการปรับปรุงการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในทุกระดับให้มีความมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรจะได้สอบถามปัญหาของการฝึกงานทั้งการฝึกภายในและภายนอกสถานที่ด้วย